

DAGENS FRÅGOR

Den 24 april 1937.

Tysklands affärer under debatt. Hitlers ekonomiska politik har kanske hittills inte rönt samma uppmärksamhet som exempelvis de ryska planhushållningsexperimenten, men den intar dock en förgrundsplats i dagens ekonomiska diskussion. En ledande engelsk finans-tidskrift, »*The Banker*», har sålunda i ett av sina senaste nummer lämnat ett märkligt bidrag till belysande av frågan om Tysklands ekonomiska och finansiella läge. För den svenska allmänheten har denna starkt kritiska studie och dess för den berörda parten föga uppmuntrande slutsatser redan i viss utsträckning blivit kända genom utdrag och omnämmanden i pressen. »*The Banker's*» uppgifter äro otvivelaktigt resultat av allvarliga försök att analysera de relevanta fakta i tysk ekonomi, särskilt dem som angå den budgetära situationen, men de kunna naturligtvis inte därför göra anspråk på att vara det sista ordet i denna fråga. Det har även från officiellt tyskt håll förebragts material, väl värt att tagas på allvar, och vars trovärdighet inte förringas därav att man både öppet och mellan raderna däri kan utläsa åtskilligt, som inte är enbart förmånligt för den rådande regimen. I första hand kommer i detta sammanhang i fråga den statistik, som regelbundet publiceras av det tyska konjunkturforskningsinstitutet ävensom vissa av tyska riksbanken och andra kreditanstalter offentliggjorda sammanställningar.

Det dominerande draget i det nationalsocialistiska Tysklands ekonomi är den av staten dirigerade, intensiva investeringsverksamheten. Organisatoriskt sammanhålles en väsentlig del därav numera i den s. k. fyraårsplanen. Det finns en förklarlig benägenhet hos dem, som syssla med tyska problem, att vilja se denna verksamhet och utveckling enbart utifrån den forcerade upprustningen. Det omfattande programmet för utbyggandet av den inhemska råvaruproduktionen betecknas exempelvis merendels som ett instrument i dennas tjänst, varav också följer att man icke sällan utan vidare hänför de därpå nedlagda kostnaderna till rustningsutgifter. Att militärpolitiska överväganden spela en framträdande roll i den antydda investeringsverksamheten kan naturligen inte bestridas. Men sannolikt blir bilden av den tyska utvecklingen riktigare och fullständigare, om man ställer den i belysning också av vissa allmänna och på lång sikt verkande tendenser, som synas göra sig gällande inom världshushållet överhuvud taget. Framför allt kommer här i fråga den strävan till näringslivets utveckling mot större allsidighet, som framträder inom de flesta framskridna och nationellt medvetna stater — en tendens, som i sina extremare former utlöser mer eller mindre ohöjda autarkisträvanden. Mot bakgrunden av denna kanske något svårgripbara men icke desto mindre högst reella faktor avtecknar sig de väster-

ländska industristaternas reagrarisering likaväl som Rysslands gigantiska ansträngningar att på basis av sina rika råvaruresurser bygga upp en modern storindustri — en tanke som för övrigt är långt äldre än bolsjevismen och femårsplanerna; ett uttryck för samma tendens finner man slutligen ock i de transoceaniska nyländernas raskt fortskridande industrialisering. Statistiskt framträder resultatet exempelvis i sådana fakta, som att medan den industriella produktionen i Västeuropa år 1935 knappast var högre än år 1913, så hade den under samma tidrymd fyrdubblats i Japan och fördubblats i Brittiska Indien samt ökats med 74 % i Chile, 73 % i Kanada, 39 % i Australien o. s. v. Anmärkas bör dock, att det tillämpade beräkningssättet alltför starkt markerar den ifrågavarande tendensen, enär den industriella produktionen i de sistnämnda staterna under basåret absolut sett var föga betydande.

För Tyskland, vars industriella produktionsapparat efter en genomgripande utbyggnads- och rationaliseringsprocess i slutet av 1920-talet var effektivare och modernare än de flesta andra länders men som å andra sidan efter förlusten av sina kolonier kommit i en sämre ställning i fråga om råvaruförsörjningen än någon annan stormakt, har det kommit att framstå som ett naturligt mål för den ekonomiska aktiviteten att minska landets beroende av råvarutillförseln utifrån och därigenom åstadkomma större balans i näringslivet. Med all önskvärd klarhet torde den faktiska bakgrunden för dessa strävanden framträda i den sammanställning rörande stormakternas råvaruförsörjning, vilken i omstående tabell I återges efter en av The Royal Institute of International Affairs verkställd undersökning.

Den tyska fyraårsplanen betecknar sålunda, som av det ovan sagda torde framgå, knappast i vad angår målsättningen en så radikal nyhet, som man vanligen torde vara benägen att föreställa sig — snarare kan den sägas påskynda en sedan länge föreliggande utvecklingstendens. Tysk forskning och teknik ha redan gjort väsentliga framsteg i fråga om möjligheterna att inom landet framställa förut importerade råvaror eller surrogat för dessa. Uppgiften gäller nu att bygga vidare på den lagda grunden mot en så vitt möjligt tillräcklig inhemsk råvaruförsörjning. Att slutmålet skulle vara en fullständigt autarkisk hushållning har däremot vid upprepade tillfällen från tongivande håll bestämt förnekats.

Ansträngningarna inriktas i främsta rummet på följande fem områden:

a) framställning av inhemskt motorbränsle såväl genom ökat utnyttjande av förefintliga oljetillgångar som framför allt genom produktion av syntetisk bensin ur sten- och brunkol;

b) framställning av konstgjord kautschuk, s. k. Buma, ur kol och kalk;

c) en minskning av importen av råämnen och halvfabrikat för textilindustrin, icke minst genom framställning av olika slag av ersättningsprodukter (konstull etc.); en väsentlig avlastning av handels-

Tabell I.
Stormakternas råvaruresurser.

Storbritannien med kolonier	Brittiska Imperiet	U. S. A.	Sovjet- Unionen	Frankrike med kolonier	Tyskland	Italien med kolonier	Japanska Imperiet
a) råvaror, varav överskott för export förefinnes.							
Tenn Mangan Stenkol Grafit Gummi	Bly Tenn Mangan Nickel Krom Vanadin Stenkol Asbest Grafit Platina Gummi Ull Jute Vegetabil. oljor	Koppar Molybden Stenkol Petroleum Svavel Fosfat Bomull Vegetabil. oljor	Mangan Petroleum Asbest Platina Lin Trä	Järn Bauxit Grafit Kali	Stenkol Kali	Kviksilver Svavel Silke Hampa	Svavel Silke
b) råvaror, varav tillgången förslår väsentligen blott för produktionslandets behov.							
Bauxit Vanadin Fosfat Sisalhampa Vegetabil. oljor	Järn Koppar Zink Bauxit Volfram Magnesium Fosfat Sisalhampa Trä	Järn Bly Zink Trä	Järn Magnesium Kviksilver Stenkol Fosfat Kali Bomull Silke Hampa Vegetabil. oljor	Nickel Krom Molybden Fosfat Lin Vegetabil. oljor		Bly Zink Bauxit Vegetabil. oljor	Koppar Stenkol Grafit

c) råvaror, som äro föremål för import.

Järn	Svavel	Bauxit	Koppar	Antimon	Järn	Antimon	Järn
Koppar	Bomull	Magnesium	Zink	Stenkol	Zink	Magnesium	Bly
Svavel		Kvikksilver	Krom	Trä	Magnesium	Asbest	Zink
Ull		Kali	Grafit		Grafit	Grafit	Mangan
		Ull	Svavel		Svavel		Volfram
			Ull		Trä		Krom
							Molybden
							Asbest
							Sisalhampa
							Trä

d) råvaror, med avseende å vilka fullständigt beroende av utlandet föreligger.

Bly	Molybden	Tenn	Bly	Koppar	Koppar	Järn	Tenn
Zink	Antimon	Mangan	Tenn	Bly	Bly	Koppar	Bauxit
Nickel	Kvikksilver	Nickel	Bauxit	Zink	Tenn	Tenn	Nickel
Volfram	Petroleum	Volfram	Nickel	Tenn	Bauxit	Mangan	Vanadin
Krom	Kali	Krom	Volfram	Mangan	Mangan	Nickel	Antimon
Molybden	Silke	Vanadin	Vanadin	Volfram	Nickel	Volfram	Magnesium
Antimon	Lin	Antimon	Molybden	Vanadin	Volfram	Krom	Kvikksilver
Magnesium	Hampa	Asbest	Antimon	Magnesium	Krom	Vanadin	Petroleum
Kvikksilver	Manilahampa	Grafit	Gummi	Kvikksilver	Vanadin	Molybden	Fosfat
Petroleum		Platina	Jute	Petroleum	Molybden	Stenkol	Kali
Asbest		Gummi	Manilahampa	Asbest	Antimon	Petroleum	Platina
Kali		Silke	Sisalhampa	Svavel	Kvikksilver	Fosfat	Gummi
Platina		Lin		Platina	Petroleum	Kali	Bomull
Bomull		Jute		Gummi	Asbest	Platina	Ull
Silke		Hampa		Bomull	Fosfat	Gummi	Lin
Lin		Manilahampa		Ull	Platina	Bomull	Jute
Jute		Sisalhampa		Silke	Gummi	Ull	Hampa
Hampa				Jute	Bomull	Lin	Manilahampa
Manilahampa				Hampa	Ull	Jute	Manilahampa
Trä				Manilahampa	Silke	Manilahampa	Sisalhampa
				Sisalhampa	Lin	Sisalhampa	
					Jute	Trä	
					Hampa		
					Manilahampa		
					Sisalhampa		
					Vegetabil. oljor		

Dagens frågor

balansens importsida skulle härigenom uppnås, enär cirka 20 % av införseln utgöres av ifrågavarande råämnen och halvfabrikat;

d) en ökad inhemsk järnmalmproduktion genom anrikning av förefintliga, lågprocentiga malmer;

e) en vidgad användning för lättmetaller och ett omsorgsfullare tillvaratagande av metallindustriens avfallsprodukter.

Vid sidan av de nyanläggningar, som tillskapas för råvaruförsörjningen, stå emellertid en rad andra investeringsuppgifter. Bland dessa intar med all säkerhet uppförandet av byggnader och andra fasta anläggningar för krigsmaktens behov liksom dennas utrustande med materiel och förnödenheter i övrigt en kvantitativt sett mycket betydande plats. Alltjämt pågå vidare de stora väganläggningarna, och slutligen har ett vittutseende program upprättats för förbättrande av särskilt arbetarnas bostadsförhållanden. Verkställda uppskattningar ge vid handen, att den totala investeringsvolymen inom landet mer än tredubblats sedan 1932.

Denna utveckling belyses närmare i nedanstående sammanställning.

Tabell II.
Investeringsvolymen 1932—1936.
(Milj. RM.)

Verksamhetsgrenar	1932	1933	1934	1935	1936
Offentlig förvaltning inklusive kommunikationer	1,750	2,200	4,070	6,500	7,400
Bostadsbyggande	765	930	1,500	1,600	1,900
Elektrisk industri	220	200	225	350	450
Lantbruk	550	600	725	825	900
Industri	450	520	950	1,400	2,000
Hantverk, handel och övriga näringar	515	650	780	825	850
Summa	4,250	5,100	8,250	11,500	13,500

Det centrala problemet i tysk ekonomi av i dag är: hur har denna investeringsverksamhet finansierats? För att klarlägga frågan, torde icke kunna undvikas, att resonemanget delvis måste föras utifrån vissa allmänna teoretiska satser. Härvid må till en början erinras om, att de för investeringsverksamheten erforderliga medlen kunna tänkas härflyta ur tre olika källor: den första är utländska krediter, den andra är en partiell frigöring av det inom landet redan befintliga realkapitalet, den tredje slutligen är den löpande nationalinkomsten. I vilken mån hava dessa olika källor anlåtats?

Vad först utländsk kreditgivning beträffar, så har denna på senare år icke spelat någon som helst roll för det tyska uppsvinget. En blick på betalningsbalansen visar fastmer för åren 1932 och 1933 en kapitalutvandring på netto resp. 749 och 807 miljoner riksmark. Åren 1934 och 1935 förelågo däremot obetydliga nettoöverskott på resp. 190 och 127 miljoner riksmark, vilka emellertid mångdubbelt komparerades av posten räntor och utdelningar till utlandet, som under de fyra åren

1932—1935 belöpte sig å resp. 1,060, 847, 625 samt 550 miljoner riksmark. För 1936 föreligga veterligen ännu icke några uppgifter.

Härmed är emellertid icke sagt, att utlandet ej på något sätt bidragit till expansionen under den nationalsocialistiska regimen. Men den hjälp, varom här är fråga, ligger delvis längre bort i tiden och delvis på ett annat plan.

Vad som åsyftas, är den rationaliserings- och moderniseringsprocess, som den tyska industrien undergick under senare delen av 1920-talet och som i ej ringa grad finansierats genom utländsk långivning. Den största andelen av dessa krediter belöper på Förenta staterna och uppgår till 4,8 miljarder riksmark. Det mesta av dessa utländska tillgodohavanden är som bekant numera fastfruset i Tyskland, något som är liktydigt med att det däremot svarande realkapitalet utan kostnader för det tyska samhället arbetar i produktionsprocessen.

Ytterligare betydelse tillkommer dessa tidigare utländska investeringar i den mån de lämna bidrag till den andra av de förut angivna finansieringskällorna, nämligen den partiella frigöringen av en gång färdigbildat realkapital. Den företeelse, varom här är fråga, kan i korthet uttryckas så, att i den fortlöpande produktionsprocessen ingår varje år i de framställda varorna en mot produktionsmedlens livslängd svarande delkvot av de totala investeringarna och står därmed — såsom en del av försäljningspriset — i likvid form till företagens förfogande. Företagsekonomiskt återspeglas denna ytterst betydelsefulla process i avskrivningarna, vilka normalt användas till motsvarande ersättningsinvesteringar, så att produktionsapparaten förblir utbyggd i sin förutvarande omfattning. Komma däremot tillräckliga avskrivningar icke till stånd, har en del av det förut innestående kapitalet frigjorts och ställts till förfogande för andra ändamål, antingen konsumtion eller investering i annan produktionsprocess. Det är alldeles uppenbart, att ledarna för den högmoderna, med utländsk hjälp uppbyggda tyska industrien haft möjligheter att genom underlåtna avskrivningar på nu antytt sätt lösgöra högst avsevärda summor. Enligt uppgifter från olika håll torde så ock hava skett, särskilt under åren 1931—1934. Verkställda överslagsberäkningar ge vid handen, att under de nämnda fyra åren i genomsnitt 25 % av de till 5 miljarder riksmark per år uppgående erforderliga avskrivningarna ha underlåtits. Dessa belopp torde i ej ringa mån hava bidragit till att lätta kreditmarknaden och därmed ock till att befrämja de statliga finansieringsoperationerna. — Det bör måhända anmärkas, att det nu sagda icke får tolkas som en kritik mot den tyska industriledningens tillvägagångssätt i förevarande fall. En underlåtenhet att verkställa erforderliga avskrivningar under en depressionsperiod ligger tvärtom helt i linje med de aktuella strävandena att åstadkomma en konjunkturutjämning, men den förutsätter givetvis såsom ett komplement, att desto större avskrivningar företagas under den på depressionen följande uppsvings- och högkonjunkturperioden. En ökad avskrivningstakt framhålles i själva verket ock av ledande tyska finansmän såsom en i närvarande läge mycket angelägen uppgift.

Dagens frågor

Den tredje finansieringskällan, slutligen, nationalinkomsten, har under senare år uppvisat följande utveckling:

1932	45,2	miljarder RM.	
1933	46,5	»	»
1934	52,6	»	»
1935	57,3	»	»
1936	61,5	»	» (approx.)

En jämförelse med de i tabell II lämnade siffrorna ger vid handen, att investeringarna under åren 1932—1936 uppgingo till resp. 9,4, 11,0, 15,7, 20,0 och 21,8 % av nationalinkomsten. Det kan erinras om, att enligt vissa uppskattningar kan en investeringsverksamhet, som tar 20—25 % av nationalinkomsten i anspråk, anses såsom normal i vissa västerländska stater, där välståndsnivån efter världskriget emellertid varit väsentligt högre än i Tyskland.

Här skall icke närmare dryftas på vilka vägar sparmedel från nationalinkomsten tillföras investeringsverksamheten. Den skillnad mellan frivilligt sparande (i form av kreditgivning) och tvångssparande (i form av skatter) som iakttages i länder med ett fritt näringsliv blir i en autoritär stat skäligen subtil.

Beträffande storleken av de belopp, som lånevägen, resp. skattevägen tillförts de nya anläggningarna, kan det för övrigt med hänsyn till den sekretess, som vilar över tyska budgetfrågor, endast bli fråga om mycket grova gissningar. En viss hållpunkt har man emellertid i en uppgift i »*Economist*», enligt vilken Tyska Rikets *fonderade* skuld under år 1936 ökades från 10,960 till 11,383 miljarder riksmark; till sistnämnda siffra har man att lägga den svävande statsskulden, som i december i fjol uppgick till 2,440 miljarder riksmark. Men särskilt denna senare summa förefaller ligga i underkant, medan å andra sidan den av »*The Banker*» uppgivna, 16 miljarder riksmark, synes fantastiskt hög.

Av stort intresse är frågan i vad mån konsumenterna genom inflationistiska åtgärder tvingats bidra till investeringsprogrammets förverkligande.

En viss vägledning för denna frågas besvarande erhåller man genom att, såsom här nedan skett, sammanställa ökningen av nationalinkomsten med ökningen av investeringskostnaderna.

Tabell III.

Ökningen av nationalinkomsten samt av utgifterna för investeringar.
(Miljarder RM.)

	Nationalinkomstens ökning		Investeringsökning
	totalt	därav löner	
Från 1932 till 1933	+ 1,8	+ 0,3	+ 0,85
» 1933 » 1934	+ 6,1	+ 3,3	+ 3,15
» 1934 » 1935	+ 4,8	+ 3,0	+ 3,25
» 1935 » 1936	+ 4,2	+ 2,5	+ 2,00

Såsom av tabellen framgår, ha de båda sifferserierna för ökningen av den totala nationalinkomsten och av investeringarna utvecklats tämligen enhetligt. Ett visst utrymme lämnas hela tiden för ökning av andra utgifter än för realkapitalbildning, men detta är onekligen påfallande litet. Då det från officiellt håll med ett uttryck, som verkar valt med synnerlig omsorg, betonats, att det betydelsefulla är, att nationalinkomstens ökning ägt rum vid oförändrad löne- och kostnadsnivå, kan detta icke innebära annat än ett vidgående av att nationalinkomstens tillväxt i stort sett icke kommit andra konsumenter än de förutvarande arbetslösa till godo.

Härtill kommer emellertid, att påståendet om en oförändrad kostnadsnivå enligt andra officiella uppgifter icke håller streck. Från första halvåret 1933 till första halvåret 1936 steg exempelvis värdet av köttkonsumtionen med 33 %, under det att den kvantitativa ökningen inskränkte sig till 10 %. För en rad andra varor är förhållandet likartat. Ej heller kan man förbigå den kvalitetsförsämring, som drabbat ett stort antal viktiga konsumtionsförnödenheter och vilken vid oförändrad eller höjd prisnivå men konstant penninglön innebär en påtaglig standardsänkning.

Det kan till sist anmärkas, att man icke heller i Tyskland undgått att gripas av en viss oro inför möjligheten av att de senaste årens expansion numera nått det stadium, att ett omslag kan befaras. En realistisk uppläggning av detta problem har nyligen givits i en artikel i »Die Wirtschaftskurve», vari såsom gräns för en fortsatt investeringskonjunktur anges den tidpunkt, då antingen ingen ytterligare arbetskraft eller ingen ytterligare produktionskapacitet längre står till buds eller då tillförseln av nödvändiga importartiklar omöjliggöres. Den tyska arbetslöshetens kraftiga tillbakagång, industriens höggradiga sysselsättning, den internationella råvaruhaussen — tala de männe för att det ögonblick, då den av naturen själv satta spärren ingriper, icke kan vara alltför avlägsen?

André Gide När den på sina håll mycket beundrade franske författaren André Gide för några år sedan bekände sin sympati för kommunismen och Sovjet-Ryssland utnyttjades detta vederbörligen av sovjetpropagandan. Förra året gjorde han emellertid en resa i Ryssland och utgav vid hemkomsten en liten bok om reseintrycken. Nu tog kärleken slut åtminstone hos den ena parten. Sovjetpressen rasade och Gide fick veta vilken ruskig småborgare han är. Man kan förstå indignationen, ty den skriften lämpar sig inte som reklam.

Det som skänker boken intresse är inte den naiva kommunism som här och var framskyntar (Gide bekämpar vad *han* kallar de småborgerliga tendenserna hos den nuvarande ryska ledningen) utan ärligheten vid återgivandet av faktiska iakttagelser. Sanningen kommer fram, visserligen inte alltid utan krumbukter, men fram kommer den. Gide tillhör inte det slags intellektuella, som mer eller mindre

medvetet låter förvända synen på sig. Detta trista människoslag känna vi ju eljest till leda här i Norden (typ Andersen-Nexö m. fl.).

Gide börjar sina reseintryck med att uttala sin kärlek till det ryska folket, d. v. s. till den breda massan. Han uttrycker sin förvåning över hur nästan oroande värdigt mängden i Moskvas kulturpark — ett slags Gröna Lund, men kvalitativt och kvantitativt betydligt bättre — uppträder. Sin varma uppskattning skänker han det sätt, varpå ungdomens och framför allt barnens fysiska fostran ledes; och därutinnan torde han kunna räkna på medhåll från många andra iakttagare. Överhuvud har han ingenting annat än gott att säga om sitt sammanträffande med gemene man. »En contact direct avec un peuple de travailleurs, sur les chantiers, dans les usnes ou dans les maisons de repos, j'ai pu goûter des instants de joie profonde.»

Men när han kommer in på de materiella och andliga villkoren för detta tålmodiga folk, så blir hans inställning övervägande kritisk.

Vad först angår den materiella sidan synes Gide under sina resor ha förvärvat en hälsosam misstro mot all officiell statistik. Man kan annars vara övertygad att statistiska uppgifter intet trutit under hans vistelse i Ryssland. Med sympatisk uppriktighet säger han också, att han inte begriper sig på fabriker eller andra tekniska anordningar. Däremot har han möjlighet att bedöma konsumtionsvaror som vi litet var känna till, och han har även ett ord att förmäla om distributionen.

Han finner varornas genomgående usla kvalitet anmärkningsvärd. Sin önskan att köpa några presenter till hemmavarande vänner kan han inte uppfylla, ty allt är lika omöjligt, d. v. s. dåligt och smaklöst. I detta sammanhang kommer han att tänka på hur i Frankrike producenten gör allt för att varan skall bli så tilldragande som möjligt. I Ryssland bekymrar man sig inte om detta, ty det finns ingen konkurrens. Publiken saknar också all smak, och om den hade någon, skulle den inte för närvarande kunna tillfredsställas. Men Gide tröstar sig med att det ju främst gäller att möta de oundgängligaste och mest primitiva kraven. Längre har man inte hunnit, om ens så långt, och man får hoppas att det så småningom skall bli bättre.

Beträffande distributionen har han en instruktiv sida. Under en av sina promenader får han syn på en mängd människor utanför en butik och han frågar vad de ha för sig. Svaret blir att de stå i kö. När han efter en timme kommer tillbaka stå samma människor kvar och vänta. Nu frågar han, vad det skall tjäna till att komma först och får svaret, att endast de första få något. De andra måste nöja sig med vad tyskarna med en expressiv term kalla »das Nachsehen». Den dagen hade butiken fått in han vet inte riktigt vad, men vill minnas att det var kuddar. Men om den fått fyra- eller femhundra, så vänta åttahundra, tusen eller ännu flera.

Det är dock den andliga atmosfären som mest intresserat Gide. Och här blir han verkligen upplysande. Han framhåller, att ryssarna numera uppfostras till att hysa vad han kallar överlägsenhetskomplex gentemot utlandet. Tack vare gränsernas avspärrning och sovjetpressens lögn och förtiganden lever ryssen i den mest krassa okunnighet

om förhållandena utanför Ryssland. De flesta ryssars enkla uppfattning är den, att med undantag av ett fåtal kapitalister alla människor där leva på skuggsidan. Gides uppgifter att det finns både spårvagnar och tunnelbanor i Paris mottogos med ohöjd skepticism. Han säger själv, att han fick så häpnadsväckande frågor, att han tvekar att om-tala dem. Den unge ryssen eller ryskan blir på detta sätt barnsligt skrytsam, och Gide anför många roande exempel. Men om ryssen är blankt okunnig om utlandet så är han desto angelägnare om att utlandet skall känna till Sovjets alla förmenta eller verkliga förtjänster. Man vill inte ha upplysningar av utlänningen, man vill ha komplimanger.

Ryssens överläsenhetskomplex har emellertid en annan och ännu mindre tilltalande sida, som inte riktar sig mot utlänningarna utan mot de egna landsmännen. De som ha lyckats att slå sig fram äro ofta hårda och likgiltiga mot mindre lyckligt lottade. Det finns inga klasser, säger Gide, men det finns fattiga, alltför många fattiga. Den som är underordnad eller mindre betydande får känna av det. Mot detta korresponderar en fjäskig servilism hos de underlydande. Man kan då tänka sig hur det ter sig när det gäller relationer till den högst uppsatte, till Stalin. Då kan man med fog tala om bysantinism och krypande underdånighet. Gide berättar, att han ville skicka ett telegram till Stalin, då han for igenom dennes födelsestad Gori. Telegrammet började: »På denna underbara resa passerande Gori känner jag ett behov att till Eder rikta...», men här blev han avbruten av översättaren. Stalin kan man inte utan vidare kalla Ni. Man föreslår »till Eder, arbetarnas hövding» eller »folkens herre» eller något annat liknande. Det var förresten inte första gången Gide märkte att man retuscherade hans uttalanden. Vid ett tillfälle hade han använt ordet stor om en monark, men eftersom enligt sovjetreligionen ingen monark kan vara stor, så ströks uttrycket. Han ger flera exempel på samma förfarande. Resultatet är, att han i boken högtidligen avsvärjer sig allt ansvar för varje uttalande som publicerats på ryska i hans namn under vistelsen i Ryssland.

Det framgår tydligt, att Gide ordentligt retat sig på den slavanda, som Rysslands nuvarande härskare inte bara uppmuntrar utan direkt fordrar. Varje spår av opposition undertryckes skoningslöst och utropas som kontrarevolutionär. Men vad som nu kallas kontrarevolution är den anda, som störtade tsarismen. Man kallar den nu rådande regimen proletariats diktatur, men det är i själva verket en enda mans diktatur. Fransmannen hos Gide har gripits av äckel inför en så fantastisk ofrihet och skuggrädsla. Han har haft modet att skriva och låta trycka följande, som må citeras in extenso: »Vad man begär för närvarande är godkännande, likriktning. Vad man vill och fordrar, är ett gillande av allt som göres i Sovjet; vad man försöker uppnå är, att detta godkännande inte ges på ett resignerat utan på ett uppriktigt, ja t. o. m. entusiastiskt, sätt. Det mest förvånande är, att man lyckas. Men å andra sidan kan den ringaste opposition drabbas av de svåraste straff och förkväves förresten omedelbart. Och jag

betvivlar, att det i dag finns något annat land, vore det så Hitlers Tyskland, där anden är mindre fri, mera böjd, mera skräm, mera förknektad.»

Naturligtvis innehåller inte Gides bok definitiva sanningar om Ryssland — ty sådana finnas inte. Det ger den sig heller inte ut för. De kärva omdömena äro dessutom ofta inlindade i förhoppningar och välgångsönskningar. Gide har kanske inte heller alltid undgått den för varje fransman lurande faran att bedöma ett främmande land efter Frankrike och inte efter de där rådande säregna förhållandena. Hans kritik av den »småborgerliga» anda, som består i att människorna få förvärva några fattiga ägodelar, förefaller naiv. Men. Man kan inte tvivla på att han uppriktigt talat om vad han sett och hört. Och han är visst ingen dålig iakttagare. Sist, men inte minst: han har haft modet att tala om, att en illusion blivit en desillusion. Även de som inte tillhöra hans beundrare ha anledning att säga, att det är vackert så. Den nuvarande ledningen i Ryssland lär inte vidare invitera honom till besök. Den har inte användning för sådana personer.

«Islams Beskyddare.» Mussolinis med största ståt arrangerade triumftåg längs libyska kusten skulle väl knappast ha påkallat annan uppmärksamhet än den som pliktskyldigast lades i dagen i hemlandet, om icke två omständigheter kommit att väcka även den utomitalienska världens intresse — och överraskning.

Den ena var färdens brådstörtade avbrott, som stod i ett alltför påtagligt samband med det italienska nederlaget vid Guadalajara, nordväst om Madrid, för att de officiella förklaringarna om att det libyska skådespelet avslutats fullt programmässigt skulle kunna vinna större tilltro.

Den andra var de upptåg — man har svårt att finna mera adekvata ord för vad som skedde — som anordnades i Tripolis och Derna, där Mussolini mottog ett vapen, som ögonblicket till ära benämndes »Islams Svärd», och högtidligen proklamerade sig själv som alla muselmaners beskyddare.

Det skedde under mycket teatraliska former, och den tusen-och-en natt stämning, som förmedlade sig från de dramatiserade scener ur den arabiska sagokransen, vilka uppfördes till de inbjudnas uppbyggelse, synes ha starkt påverkat de italienska regissörerna av hela tillställningen. Det är — från italiensk synpunkt sett — blott skada, att förutom huvudrollens innehavare inga kända stjärnor kunnat förmås enrollera sig.

Den viktigaste var kadin (domaren) i *Derna*, en liten kuststad i Cyrenaica, som för övrigt ligger helt nära egyptiska gränsen; alltså en person, vars betydelse inom den islamska världen, internationellt sett, ungefär kan sägas motsvara den som inom europeisk politik tillkommer ordföranden i Oppunda häradsrätt i Nyköpings län.

Kadin hade fått till uppgift att i ett tal hälsa Mussolini och var

synbarligen nödd och tvungen att däri anknyta till det manifest, vari landets generalguvernör, luftmarskalken Balbo, tidigare proklamerat Mussolini som Islams vän och beskyddare. Det skedde visserligen i ganska försiktiga ordalag: »Store Duce», sade han, »vi försäkra Dig, att de 400 miljonerna muselmaner i världen icke skola förbli okänsliga för det intresse, som Du ägnar Islam. De skola också finna tillfälle att lämna synbara bevis på sin tacksamhet.»

Den andra toppunkten i det libyska skådespelet inträdde, när på dynerna utanför Tripolis åt Mussolini överlämnades »Islams Svärd» — antagligen för ändamålet tillverkat i någon av Milanos eller Torinos fabriker. Det skedde genom överhuvudet för släkten Karamanli, en feodalfamilj av turkiskt ursprung, som alltid haft stort inflytande i landet. Dess nuvarande huvudman var tidigare mycket anti-italienskt orienterad, vilket ledde till att alla hans ägodelar konfiskerades. Han har emellertid nu under en längre följd av år varit bosatt i Italien och synbarligen där kommit på bättre tankar, varför han som belöning för sitt välförhållande återfått sina titlar och egendomar.

Mussolinis tack utgjorde närmast en kort och kärnfull kommentar till Balbos manifest — utrymmet medger icke att det här ordagrant återges. Men han slutade med en uppmaning till sina åhörare, att föra hans ord vidare till »alla Edra städer och byar och ända till herdarnas längst avlägsna tält».

Huruvida detta kommer att ske är svårt att bedöma. Men förvisso ha de utbretts genom de italienska radiostationerna, framför allt genom den i Bari, som sedan länge specialiserat sig på att utöva fascistpropaganda på arabiska språket över Främre Orienten. Men om effekten skall bli den avsedda återstår ännu att se.

I Västeuropa var intrycket i alla händelser snarast pinsamt. Det förhållandet, att diktatorn i ett land, som — efter erövringen av Abessinien — inalles räknar 5, högst 6, miljoner muhammedanska undersåtar utropar sig till skyddsherre för all världens muselmaner, kan ju icke undgå att verka på en gång löjeväckande och något olycksbådande i länder såsom England, Frankrike och Holland, vilka i sina välden tillsammans räkna omkring 180 miljoner muhammedaner eller mer än hälften, kanske $\frac{3}{4}$ av hela den islamska världen.

Det bör i detta sammanhang nämnas, att den i Libyen nämnda siffran av 400 miljoner muhammedaner hör till fantasiens eller snarare de fromma önskningarnas rike. Den ledande franske islamisten, professor Louis Massignon i Paris, kommer i en mycket samvetsgrann undersökning till slutsiffran 241 miljoner. Och hans kollega, professorn i arabiska vid Londonuniversitetet, H. A. R. Gibb, uppskattar antalet av islams bekännare till »mellan 240 och 250 miljoner» (*Whither Islam?*, London 1932). Men även om man är böjd för att ge araberna rätt i att dessa senare siffror kanske kunna vara något för låga, så kan man med bästa vilja i världen icke komma upp till mer än allra högst knappa 300 miljoner: kanske 90, men i varje fall icke 100 miljoner i Brittiska Imperiet, nära 50 miljoner i de holländska kolonierna, möjligen något över 30 miljoner i de franska, kanske om-

kring 30 miljoner i Kina och troligen lika många i Ryssland och Ryska Asien, högst 60—65 miljoner i de mer eller mindre självständiga muhammedanska staterna i Västasien och Främre Orienten samt slutligen 4 miljoner i Europa och som sagt 5 miljoner i Italienska Afrika.

Bortsett från de sistnämnda är det föga troligt, att någon av de här nämnda muselmanska menigheterna skulle känna sig benägen att mottaga den oomedda gåvan av ett italienskt »beskydd». På de västeuropeiska kolonialmakterna verkade gesten närmast som ett försiktigt vinkande med ett rött skynke borta i Libyens öken, och Indiens muhammedaner skyndade att betona sitt avståndstagande. Rysslands och Kinas muselmaner torde knappast ha fått höra talas om saken, men i Egypten var man närmast obehagligt berörd. Det är icke att undra på. Egypten är ju (med anglo-egyptiska Sudan) i Afrika nu på alla sidor omgivet av italienskt territorium och känner sig säkert försatt i ett föga avundsvärt läge annat än i så måtto, att situationen kan utnyttjas för påtryckningar på engelsmännen.

Mussolini skyndade sig emellertid att försiktigtvis avsvärja sig alla aggressiva avsikter gentemot Egypten, närmast genom förklaringar lämnade till egyptiska journalister under en mottagning i Tobruk, den lilla stad i Cyrenaica, som ligger närmast egyptiska gränsen och som utgör slutpunkten för »La Litoranea», den nybyggda chaussén utmed Libyens kust. Han förklarade, att den icke på något sätt finge anses som en »här väg», ledande till Egypten, utan blott tjäna fredliga syften.

Hans ord ha ytterligare utlagts i »Gazetta del Popolo», som betonar att Libyens gränser en gång för alla fastslagits genom internationella överenskommelser — i öster mot Egypten genom det engelsk-italienska fördraget av 1925, i väster mot Tunis genom den fransk-italienska konventionen av 12 september 1919 och i söder genom avtalet mellan Mussolini och Laval av 7 januari 1935. Italien hyser ingen önskan att få till stånd någon ändring i dessa överenskommelser. Säges det för närvarande, vore man frestad att tillägga.

Vad övriga muselmanska länder beträffar, ha tidningarna i Damaskus och Beirut rent ut betecknat Mussolinis manifestation i Libyen som ett löjeväckande utslag av omdömeslöshet, och Baghdad-tidningen »Al Ahali» talar i samband med den arabiske kronprinsen Emir Sa'uds nyss avlagda besök i Baghdad om den allt starkare arabiska enhetsfronten mot den europeiska imperialismen och särskilt fascismen. »Överallt», säger tidningen, »ha araberna kännedom om det sätt, varpå deras landsmän i Libyen behandlats av italienarna men icke desto mindre försöka dessa nu sprida sin propaganda och falskeligen utge sig som beskyddare av Islam och araberna.»

I islamska ögon är Italiens förflutna alltför svart för att nu kunna rentvättas av några som helst praktfulla ceremonier och vackra fraser. Den italienska »pacifieringen» av Libyen hör till den europeiska kolonialpolitikens grymmaste och blodigaste kapitel. Att närmare ingå på dess detaljer kan vara här överflödigt: de äro väl

kända genom Knud Holmboes ryktbara bok: »*Öknen brinner*» (sv. övers. Sthlm 1932, ny engelsk upplaga London 1936), och för övrigt kan hänvisas till d:r Karl Hildebrands lidelsefria och objektiva framställning i den stora till förra julen utkomna monografien »*Afrika*». Här må blott erinras om de av Hildebrand återgivna uppgifterna om att 1923 av en befolkning om 185,000 personer i Cyrenaica ej mindre än 80,000 »deporterades» till öde kusträckor vid Syrteviken, där de ej kunde livnära sig, och att enligt officiell italiensk statistik husdjursbeståndet från 1926 till 1933 minskades från 980,000 till 140,000 djur, alltså med sex sjundedelar, varigenom den infödda befolkningen fullkomligt proletariserades.

Det svåraste missgreppet var kanske, att de stolta och inom hela islam högt aktade senussierna utrotades eller fördrevos. De som kunde komma undan med livet togo sin tillflykt till Egypten och andra islamska länder i Främre Orienten och ha alltsedan dess varit levande vittnen om italienarnas framfart; deras vittnesbörd skall helt säkert icke kunna överröstas av de italienska radioutsändningar, som glorifiera il duce som islams beskyddare. Helt visst kunna de också hos sina stamförvanter i andra muselmanska länder räkna med större tilltro än italienarna.

Hur vittgående verkningarna inom hela den islamska världen av de italienska övergreppen i Libyen på sin tid voro, framgår bl. a. därav, att 1931 en våg av indignation svepte fram över Holländska Indien; de muselmanska tidningarna därstädes innehöllo brandartiklar mot Italien, protestmöten anordnades och bojkott av italienska varor planerades. Holländska regeringen måste påyrka moderation för att icke riskera sitt goda förhållande till Italien, och italienska regeringen nödgades mobilisera en del lokala muselmanska ämbetsmän i kuststäderna — liksom också just nu — att avge lugnande förklaringar samt försäkra trosbröderna i Fjärran Östern att ryktena om de italienska missgärningarna voro överdrivna.

Italien har emellertid redan så länge varit det svarta fåret i muhammedanernas ögon, att man har allt skäl att betvivla att vare sig svassande proklamationer eller den synbarligen förestående radikala omläggningen av Italiens islam-politik skall inom den närmaste framtiden kunna nå åsyftad verkan.

De oskyldiga Under polisens undersökningar rörande Salaligan **och pressen.** träffade det, att tidningarna publicerade namnen på personer, som tagits i förhör och som möjligen kunde misstänkas ha haft något med brotten att skaffa eller av någon ligamedlem utpekats som medbrottslingar. Thurnemans utsagor, dikterade av lågt hämndbegär eller uttryck för en avsiktligt frodig fantasi, ansågos ej sällan av sådant värde, att de behövde inberättas till pressen. Eftersom Thurnemans bekantskapskrets till följd av den mystiska föreringsbildningen var ganska vidlyftig, måste flera personer schavottera inför allmänheten såsom till äventyrs delaktiga i den ruskigaste

affär som vår kriminalhistoria känner. Naturligtvis meddelades dock — ehuru ej alltid med samma talande stilsort — om och när samma personer släppts såsom oskyldigt misstänkta eller såsom oåtkomliga för fällande bevisning.

Bland dem, som på detta sätt prisgavs åt allmänheten, var en yngre köpman, vilken stod i ett ej alltför nära släktskapsförhållande till Thurneman. Han angavs t. o. m. ha varit den magiska cirkelns verkliga ledare och själ. Han skulle bl. a. ha givit order om att en viss flicka skulle bringas av daga. Ifrågavarande köpman satt anhållen i flera dagar, och några starkare reservationer förekommo ej i de uppgifter, som pressen lämnade om hans anhållande. Hans bekanta kunde ej gärna bibringas annan uppfattning än att åtminstone någon grund funnes för de otroliga uppgifterna. Sedermera inskränktes hans roll i det trista skådespelet till att inkallas som vittne vid rannsakingen, vid vilket tillfälle någon tidning f. ö. ej kunde underlåta att anspela på de tidigare hemska beskyllningarna mot honom och framställa hans vittnesmål som något slags sensation. Köpmannen i fråga hade tagit student- och kansliexamen samt under halvtannat år varit andre kurator för en av de största studentnationerna i Uppsala. Genom att tidigt ha fått mottaga ett arv torde han under hela studenttiden haft en vad man kallar ordnad ekonomi och kunde sålunda knappast misstänkas för att ens för snöd vinnings skull ha begått något brott, allra minst att ha organiserat ett banditband för att åtkomma pengar. Under sin studenttid torde han icke ha givit anledning till någon anmärkning för olämpligt uppförande, och hans kuratell passerade utan att han låtit någon oegentlighet eller förseelse komma sig till last. Hela hans uppträdande var för-synt, tillbakadraget, och till de starka viljorna eller ledartyperna kunde han aldrig räknas. Varken det förtroende, som valet av honom två gånger till kurator ådagalade, eller hans personliga tillbakadragenhet kunde styrka polisen i misstankarna att här ha att göra med ligans utpekade chef. Hans relationer till släkten i Sala syntes ej heller ha varit sådana, att de kunde tjäna som indicier. Såväl det ena som det andra borde tvärtom ha föranlett polisen att ställa sig kritisk till sanningshalten av de utslungade beskyllningarna och iaktta återhållsamhet i rapporten med pressen. Men trots detta offentliggjordes hans namn. Och han var ej ensam i sitt öde.

Vi vilja icke misskänna den stora förtjänst, som polisen denna gång och i synnerhet då landsfogden inlade vid uppklarandet av den ruskiga härvan. Allmänheten kan icke brista i tacksamhet för den rådhighet vid brottslingarnas gripande och den energi vid utredningen, som polismakten visade. Så utgrenad som denna mordaffär var kan givetvis ingen heller förebrå polisen, att den — i motsats till vad fallet var vid Kölforsmordet — fullföljde anvisade om än vilseledande spår eller närmare undersökte värdet av även dubiösa beskyllningar. Polisens frihet att förhöra personer liksom dessa personers skyldighet att utan klagan ställa sig till förfogande kan ingen vilja beskära. Men från denna frihet för polisen vid den förberedande utredningen och till

utlämnandet av de i förhör tagnas namn åt allmänheten är steget långt. Allmänheten har ingen rätt att få del av varje polisförhör men de anhållna oskyldiga ha en absolut rätt att icke behöva blottställas för allmänheten, som gärna frossar i sensationshunger och lätt kan intalas att tro att den anhållne trots att han sedan släppts och sedermera aldrig åtalats ändock hade något finger med i spelet. Folk kan tänka, att det ges ingen rök utan eld och att det endast var svårigheten att anskaffa bevisning, som kom polisen att släppa den misstänkte — ty eljest, resonerar man, skulle denne väl ej ha anhållits. Den oavvisliga skyldigheten för polisen att vinnlägga sig om diskretion utåt i fråga om personer, vilkas delaktighet är obevisad eller osannolik, måste om någonsin gälla vid en sådan bestialisk mordaffär som Salaligans, eftersom det kan vara en hart när outhärdlig börda för en person att under årtal efteråt behöva känna på sig att av många misstänkas för att trots allt ha varit inblandad. Först sedan grund finnes för polisen att anställa åtal eller häkta en person bör allmänheten få sin nyfikenhet stillad. Även i de mest upprörande mordaffärer måste allmänheten ha förtroende till polisen, som ju arbetar under kontroll av högre myndigheter. Missförstår pressen i sitt sensationsnit, låt vara utan argt uppsåt, sitt ansvar mot oskyldiga, måste under alla förhållanden polisen känna sitt tjänstemannaansvar. Och i detta ansvar ingår att icke göra något, som gentemot oskyldiga ger lastarenom rum. Salaaffären kan i detta fall tjäna som ett olyckligt och varnande exempel.

Så mycket som man i vårt land ömmar för de skyldigas, de brottsligas vård och humana omhändertagande, borde man även ha tid och rum att ägna de oskyldiga verklig hänsyn. När man vet, att pressen ibland kan vara behjälplig med att breda tystnadens slöja över begångna brott, är det att mäta med olika mått att i spalterna exponera oskyldiga i kriminalaffärer, vilka personer sedan kanske aldrig kunna helt frigöra sig från skuggan av en misstanke. Däremot kan det ifrågasättas, om ej pressen ibland borde vara mera meddelsam beträffande namnen på dem, som bryta mot lagar och förordningar och sakfällas därför. I dessa dagar, då vår rusdryckslagstiftning ligger i riksdagen under revision, faller det sig lätt att framställa den undran, om inte pressen skulle göra folkknykterheten och restriktionssystemet en verklig tjänst, ifall den offentliggjorde namnen på personer, som mer än en gång bötfällts för fylleri. Medvetandet om att för fylleri, förargelseväckande beteende, våldsamt motstånd etc. ej behöva skylta med namn i tidningarna lägger f. n. icke den hämsko på fyllerister, som namnens publicerande skulle göra. I en del andra länder, t. ex. Estland (åtminstone i Tallinn), få de bötfällda fylleristerna utan skonsamhet figurera i spalterna. Detta nämnes blott som ett exempel på den stora uppgift, pressen kan ha att fylla vid stävjandet av lagöverträdelser. Men denna uppgift kan aldrig innebära att pressen utan hänsynstagande till oskyldiga människors väl och ve skall tillhandagå en misstänksam allmänhet med rapporter från polisens förberedande undersökningar i brottmål.

Två herdabrev. Det är ett ganska talande tecken på kyrkans anseende och betydelse i vida kretsar, att de två senaste biskopliga rundskrivelserna kommit med bland bokhandlarnas best-sellers. Men i detta fall torde orsaken icke bara vara att söka hos kyrkan och tidsläget utan lika mycket i brevens karaktär och författarnas skaplynne. Båda förstå att skriva så, att långt ifrån endast den officiellt avsedda läsekretsen fångslas och intresseras. Och båda behandla ting, som ha ärende inte bara till präster utan också till kyrkfolket, ja varför inte till alla allmänintresserade lekmän? Hit höra de mera kyrkliga frågorna om förhållandet mellan kyrka och frikyrka, om predikan och ämbetet, om nyare kyrkliga rörelser och om kyrka och kultur. Men dit hör kanske i ännu högre grad allt det värdefulla, som i dessa brev sägs om kristendomen själv: om Bibeln och dess studium, om objektivt och subjektivt i det religiösa livet och om den kristna trons kärnpunkter.

Båda biskoparna börja såsom sed är med personliga minnen av hem och företrädare. Detta har i båda fallen skett på ett så väsentligt sätt, att flera recensenter huvudsakligen uppehållit sig vid förmedlingen av det förpliktande arvet. Och visst har mycket i dessa biskopars tankar och fromhet sin grund i de geografiskt och andligt så vitt skilda prästhemmen. Men gemensamt för båda är, att de smält in den gammaldags fromheten i en aktuell kyrkosyn och en modern tanke-dräkt. Därför blir det gamla inte kuriositet utan kraft.

Här kan inte bli fråga om ett referat eller en analys av alla de frågor och problem, som i systematisk ordning eller i förbigående tas upp till behandling. Blott några huvudpunkter kunna antecknas.

Frågan om objektivt och subjektivt är brännande i vår tids kristendom. När den gamla okomplicerade bibelsynen gick under och de övriga religiösa auktoriteterna tycktes vackla, blev det ibland bara det egna »samvetet» eller ännu värre den egna spekulationen eller känslan, som bar tron. Men å andra sidan ha somliga präster och lekmän i reaktion mot denna upplösning gripit liksom i blindo efter det objektiva: och så har bibelordets eller bekännelsens bokstav eller det kyrkliga ämbetet blivit dem en ofelbar och bjudande auktoritet. — Frågan belyses både teoretiskt och praktiskt i båda herdabreven. Hos Ysander handlar ett helt »brev» — så benämner han ganska omotiverat sina sex avdelningar — om det objektiva och subjektiva. Här analyserar han först klart och äktlutherskt den »sällsamma kastning och oscillering mellan — eller, om man så vill, förening av — det objektiva och det subjektiva, som karakteriserar den evangeliskes trosväg», framställer sedan åskådligt det objektiva i kristendomen: frälsningshistorien, Guds ord och löften och den levande Kristus, samt nagelfar till slut besinningsfullt men eftertryckligt den riktning inom vårt nyaste kyrkoliv, som representerar en »ytlig och vansklig objektivism», som söker börja en kyrklig förnyelse genom en sakramentspropaganda av mindre tilltalande slag, betraktar omvändelsen som något subjektivt och underordnat, och som så genom att tro *med* kyr-

kan och på kyrkan »dröjer sig trösteligt kvar i en, av allt detta objektiva ostörd, andlig sömn».

Också Andræ har, särskilt i samband med frågorna om predikan och om präst och församling, mycket tänkvärda ord att säga om förhållandet mellan objektivt och subjektivt. Den som vill sätta likhets-tecken mellan subjektivism och personlighet hänvisar han till aposteln Paulus, vars »andra brev till församlingen i Korint är ett av de mest personliga dokument världslitteraturen kan uppvisa. Och dock blev han för judarna en jude och för grekerna en grek. Borde icke också vi kunna för evangeliets skull offra något av våra mindre viktiga och originella privata tycken och meningar?»

När biskopen i Linköping vill klubba ned den nya högkyrklig-hetens överdrivna objektivism, tycks han emellertid ibland slå litet i luften. Att avfärda den såsom »sorgligt verklighetsfrämmande», »hemmagjord katolicism», »prästerliga yrkesgriller» eller »ofruktbara svärmerier» är kanske inte rätta sättet att komma till tals med en åskådning, som visserligen beträtt ohållbara vägar, men som väl dock inspirerats av samvetsnöd, kärlek till vår kyrka och sorg över hennes förfall. Det bör emellertid vara ganska genant för en rörelse, som fäster en sådan enorm vikt vid biskopsämbetets auktoritet, att bli så skarpt fördömd som i båda dessa encyklikor.

En annan brännande fråga är kyrkans och kristendomens förhållande till »världen». Här ljuder i båda breven befriande klara toner. Ysander talar om »hur den kristna etiken steg för steg har präglat både mitt eget folks och andra folks lagstiftning», om det kristna inslaget i våra moderna fattigvårds- och barnavårdsförfattningar liksom i »tanken på folkens rättsgemenskap». Och i kraftig protest mot dem, som mena, att kristendom blott är en sak mellan själen och Gud, skriver biskopen en aning paradoxalt: »Mitt sikte, min enda lidelse är att göra om världen och förkunna Guds rikes lag och löfte för den.»

Än tydligare betonas de sociala plikterna av Andræ: »Bröd åt de hungrande först och hem åt de hemlösa, predikningar sedan. Men icke predikningar som villkor för bröd... Låt oss icke förargas över att, då man sätter sig till doms över kyrkan, det icke frågas efter vad hon sagt och önskat och menat, utan efter vad hon gjort. En sådan ordning i värderingen är icke främmande för evangeliet självt.»

Men det finns också ting, som stå mera speciellt i blickpunkten hos endera av skribenterna. Så är det med själavårdsfrågan hos Ysander. I vad som här sägs om umgänget med sjuka och friska, om ämbetsbröders inbördes förhållande och vården om den egna själen kommer något av det största hos biskopen i Visby till sin rätt: den personliga ömhet och förståelse för olikartad andlig nöd, som bygger på människokunskap och psykologisk insikt men blir mer än psykologi just därför att den ser på människan med den realistiska blick, som räknar med synd, nåd och frälsning.

I Linköpingsbrevet vimlar det av aktuella ting och fängslande analyser. Behandlingen av kyrkans gudstjänst och predikan är utförlig, originell och nyttig för präst och lekman. I deltagandet i högmässan

ser biskopen något ofrånkomligt, som icke får utträngas vare sig av friare sammankomster, andaktsläsning eller radiomässor. »Gudstjänsten kan aldrig ersättas. Den fria verksamhet, som drar bort från och icke åter till kyrkan och menigheten, har förfelat sitt mål.» Men predikan får inte bli ännu ett liturgiskt moment eller ett reproducera av dogmer — lika litet som självsvåldiga hugskott. »Biblisk och aktuell» skall predikan vara, och »i gudstjänsten med dess historiska karaktär, dess samling kring det som är fastslaget och av ålder beprövat, bör den representera nuet och samtiden. Den är det, som skall göra klart, att kristendomen icke är värnadsvärda urtidsformer, utan liv, som växer och förnyas.»

I herdabrevets sista avdelning ges en exemplifiering av detta, när kristendomens kardinalpunkter, Kristi person, gärning och löfte, upptagas till vägledande och värmande behandling, utmynnande i den personliga bekännelsen till och utvecklingen av uppståndelse tron. Dessa avsnitt äro synnerligen tacknämliga just i dessa dagar, då det ropas på klart besked om vad kyrkan menar med sina dogmer, och hur hon vill försvara sitt energiska fasthängande vid dem.

De båda aktstyckenas språkliga utformning är värd ett särskilt omnämnande. I Linköpingsbrevet röjer sig genast mästaren i stilens genomskinliga och förnäma enkelhet. Även Visbybiskopen är en språkonstnär av betydande mått. Hans styrka är de epigrammatiskt tillspetsade satserna, som gärna etsa sig in i minnet. Det kan dock icke bestridas, att brevskrivaren stundom faller offer för denna stilarts speciella risk, en affekterad förkonstling i uttryckssätt och bilder, som onödigt irriterar läsaren och i någon mån grumlar totalintrycket.

Naturligtvis kan man ställa sig en smula betänksam mot en del ting, som sägs i dessa brev. Att oxfordrörelsen blott omnämnes i ett alldeles betydelselöst sammanhang hos Ysander och i en ganska ironisk passus hos Andrä förvånar säkert många. När den sistnämnde menar, att uppdelningen i olika kyrkosamfund i vårt land är »en förman och ingenting annat» eller att »vår tid religiöst sett är efterklang», skall kanske en och annan anmäla avvikande mening. Men som helheter tagna och även i sina flesta detaljer skola säkerligen dessa båda herdabrev mottagas med djup tacksamhet av både präster och lekmän i och utanför de tillskrivna stiftet. Ty de äro båda, vad kyrkan av i dag just behöver: bibliska och aktuella.

A. V. S.